

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת כי תצא ז' אלול תשע"ז,
גיטין דף סו.

גליון נושא:

דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות, לעורר לב
המעייין, ואין לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

'שדים ורוחות בזמננו'

פנינים

בריאת השדים...

במשנה (אבות פרק ה משנה ו) עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן... ויש אומרים אף המזיקין. וכתבו שם רבינו עובדיה מברטנורה והרשב"ץ בספרו מגן אבות, וז"ל, אף המזיקין - אלו השדים. שלאחר שברא הקדוש ברוך הוא אדם וחוה היה מתעסק בבריאתן, וכשברא רוחותיהן לא הספיק לברוא גופותן עד שקדש היום, ונשאר רוחות בלא גוף, עכ"ל.

מקור הדברים במדרש (בראשית רבה פרשה ז פסקה ה ד"ה וְאִמָּר אֱלֹקִים), רבי אומר אלו השדים, שברא הקדוש ברוך הוא את נשמתן, ובא לבראות את גופן וקדש השבת ולא בראן.

כתוב **בזהר הקדוש** (זהר חדש פרשת בראשית) על הפסוק (בראשית ב' ג') אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת, רבי יהודה אומר, זה גוף השדים שלא נגמרה מלאכתם. זהו (שמות פרשת תרומה דף קנה עמוד ב) מפרש את משמעות המילה 'לעשות', שהדבר אינו בשלמות, שנשאר עדיין מה לעשות, וזה הולך על השדים שנבראו רק רוח ללא גוף.

ומאחר שלא נגמר יצירת השדים, העולם חסר ואינו מושלם, עד שהתקדשו ישראל והשתלמו בדרגותיהם, והשלימו אותו הפגם (זהו במדבר פרשת קרח דף קע"ח עמוד ב).

בבואה דבבואה

תנן (גיטין דף סו.) אדם שהיה מושלך בבור, ואמר כל השומע את קולו יכתוב גט לאשתו - הרי אלו יכתבו ויתנו. שואלת הגמ' נחשוש אולי הוא שד? מתרצת הגמ', שראו לו 'בבואה דבבואה' והשדים יש להם בבואה, אך אין להם בבואה דבבואה.

הגמ' (יבמות קכב.) מספרת מעשה באחד שעמד על ראש ההר, ואמר פלוני בן פלוני מת, והשיאו את אשתו, כבית הלל שמשיאין על פי בת קול, ולא כבית שמאי. שואלת הגמ' אולי היה זה שד, מתרצת הגמ' שראו 'בבואה דבבואה', ואמר רבי חנינא בשם יונתן השד, שיש לשדים רק בבואה, ולא 'בבואה דבבואה'.

1. הופכים עצמם לכל דמות שירצו

רש"י (ד"ה אידמויי) מסביר את שאלת הגמ', פעמים שעושין עצמם בדמות אדם. וכך כתוב **באבות דרבי נתן** (פרק לז משנה ג') שהשדים רואים ואינם נראים, והופכים פניהם לכל דמות שירצו.

גם כאשר מופיעים בדמות אדם, אין יכולים לשנות את רגליהם הדומות לתרנגולים, כמפורש בגמ' (גיטין דף סח:): לגבי אשמדאי שהתחזה לשלמה, ואמרו חכמים לבדוק ברגליו שרגלי השד דומות לתרנגולים, ולכן אשמדאי היה ישן באנפילאות (י.ז.). וציין הרש"ש לגמ' בברכות (דף ו.) ובצפרא חזי כי כרעי דתרנגולא.

לשד יכול להיות 'בבואה', אך לא 'בבואה דבבואה'. לדעת **רש"י** (גיטין סו.) יבמות קכב. ד"ה בבואה דבבואה) 'בבואה' פירושו צל, 'בבואה דבבואה' פירושו צל של הצל. לדעת השיטות קדמונים מכת"י (ד"ה אמר רב יהודה), 'צל' סביב האדם העבה והחשוך, 'צל צילו' זה הצל דק וקלוש, שחופף על הצל העבה. וכשאור החמה מאיר משני כיוונים, נראים שני הצללים. **הריטב"א** מעמיד תנאים טכניים, כיצד לזהות את ה'בבואה דבבואה'. למעשה נפסק בבית שמואל (אבהע"ז סימן קמא ס"ק כט) שבזמן הזה, לא סומכים על ראית 'בבואה דבבואה' להוכיח שאינו שד.

הערות מבני החבורה

יש אומרים שהיטלר היה שד!

בדרשת הרב מפוניבז' זצ"ל (בחנוכת ישיבת 'אמרי אמת' ברחוב רבי טרפון בבני ברק י"ט אייר תשכ"ו) אמר, שבשואה הגיע זמן האיום של 'לכלותם' שכמעט כבר התגשם, שעמדו עלינו כל העמים לכלותנו, "והתופעה ששמה היטלר ימח שמו, אינה מחזיונות פשוטים כל עיקר, האויב הנאצי הנורא הזה, נורא מכל נורא, אפשר הוא שד, אפשר שהוא אשמדאי בכבודו ובעצמו, ועל כל פנים לא קם עוד כמוהו, מיום ברוא אלקים אדם על הארץ" (הרב אהרן סורסקי בספרו הרב מפוניבז' חלק ג' עמוד ר"ב).

בספר קדושת האדם (עמוד נז) כותב ששמע מתלמיד חכם גדול שהיה בגיא התופת, שאמר בשם הקדוש רבי אהרן מבעלזא זיע"א שאמר בזמנו, שיבדקו איך נראים הרגליים של אותו עמלקי צורר היהודים שר"י היטלר ימש"ו, כי הוא סבר שהיטלר היה שד.

שמעתי בשם הג"ר נתן וכטפויגל זצ"ל משגיח דליקווד שאמר שהיטלר היה שד. ועיין במאמר מאת הג"ר ראובן הכסטר. ויש להוסיף, שאין זה קושיא איך לא הבחינו סובביו שמדובר בשד, שכך מצינו באשמדאי שמשל בכיפה תחת שלמה המלך, ולא התברר הדבר עד שהגיע שלמה (גיטין דף סח:).

בספר מנות אהרן על מגילת אסתר (עמוד שלח) כותב שעשרת עוזריו של היטלר ימח שמו, היו גלגול של עשרת בני המן, ונתלו ביום אחד, והמן בא בגלגול בהיטלר ימח שמו עצמו, ולכן היטלר נעלם, ולא ידוע מה קרה עימו, ויש אומרים שהיה שד, ונעלם ונתבטלה קליפתו, וזו היא מיתתו, ולכן היטלר נעלם לפני שנהרגו עשרת עוזריו, וגם שמעתי ממגידי אמת, שהיטלר מעולם לא הסיר את נעליו ומגפיו, שהיה פוחד שמא יראו את כפות רגליו, וכנודע שהשדים כפות רגליהם כרגלי התרנגולים (ברכות ו).

לא היה ולא נברא...

כאשר ניסו לומר להגראי"ל שטיינמן שליט"א, כי יש שאמרו שהצורר הנאצי היטלר ימח שמו היה שד. הוא הגיב בביטול בתקיפות, "אנו יודעים מי היה אבא שלו, והיכן נולד. הוא היה רוצח ומשוגע בנפשו" (מאחורי הפרגוד עמוד 274).

יש מפקפקים, מהיכתי תיתי שהיטלר היה שד, וכי ראו בו כוחות מיוחדים שטס ממקום למקום כמו שמבואר בגמ' על שדים, הן אמנם ניצל ממספר ניסיונות התנקשות בחייו, אך לא היה זה מעל לטבע האנושי. חבל להכחיש שואה איומה שנעשית ברוב רשעות בני אדם וחלאת האנושות, ולתלותו בידי כוחות עלומים ונסתרים (י.ז.ו.). ועוד שמפורסם בכל העולם התמונה של היטלר כשהוא ילד קטן, בין השאר טיפל בו גם רופא יהודי. גם כאשר עלה לשלטון היו לו מכרים אנשי צבא וממשל, וכי הוריו, חבריו, רופאיו, ומכריו, לא ראו מעולם שיש להיטלר רגלים כמו תרנגול???

2. מציאות חיה וקיימת

השדים מוזכרים בהרבה מקומות; בתנ"ך, במאמרי חז"ל ברחבי הש"ס, ראשונים, אחרונים, פוסקים. ונציין את חלקם על קצה המזלג.

כתוב בתורה (ויקרא יז ז) ולא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זְבַחֵיהֶם לְשַׁעִירִים. ופירש רש"י לשעירים - לשדים, כמו וְשַׁעִירִים יִקְדּוּ שֵׁם (ישעיה יג כא). והוסיפו הרמב"ן ורבינו בחיי (ויקרא יז ז), שנקראו השדים שעירים, בעבור שישתער הגוף הרואה אותם. ועוד שהשדים נראים כדמות שעירים למאמין בהם (רד"ק ישעיהו יג כא). ונקראים 'שדים', בעבור שמשכנם במקום שדוד, כגון במדבר. לדעת הריקאנטי (ויקרא פרק יז פסוק ז) נקראים שדים, כי הם שודדים המערכות עליונות. כענין שאמרו בגמ' (חולין דף ז:): בכשפים שהן מכחישים פמליא של מעלה.

מוסיף הרמב"ן, שנצטוונו לא ללכת בעקבות הגויים, שזובחים קרבנות לשדים. ומאכל השדים הוא ריחות וליחות מהאש ומהמים, וזה ההקטרות שמקטירים לשדים. ואת העתידות הם יודעים משרי המזלות השוכנים באויר כשהם טסים שם, אבל לא מה שיהיה בעתיד הרחוק. מדברי הרמב"ן עולה ברור, שיש בעולם מציאות של שדים, שיש להם כוחות. אלא שהאדם נברא מד' כוחות, והשדים מורכבים רק משני כוחות, האש והרוח, ולכן הם יותר קלים, והגוף שלהם אינו נרגש ולא מושג, וטס בקלותו באש ובאויר. ובפירוד היסודות הרי הוא כמת, כמו שיקרה בפירוד ד' יסודות שבאדם.

פתח לשדים: כתוב בספר חסידים (אות תתשמ"ו) ובצוואת רבינו יהודה החסיד (סעיף מ'), לא יסתום אדם חלון ופתח לגמרי, אך יניח נקב קטן, פן יזיקוהו שדים שדרכן לצאת בו, שמא נגזר לשדים, שלא לעבור אלא באותו דרך, ומטריח השדים ממקום אחר, לכן ותלחץ אל הקיר ותלחץ את רגל בלעם אל הקיר (במדבר כב כה), לעבור במקום הנגזר לה. וכתב בספר מילי דחסידותא לבעל הדעת קדושים, שאם לא פרץ את הפצימים מותר, כי ניכר שאינו סותם את הפתח לעולם. אבל אם הפתח אינו סתום לגמרי, אין בכך כל חשש, כמבואר בדרכי תשובה שהביא בשם מילי דחסידותא.

כל שהוא: דין זה נפסק גם בבן איש חי (פרשת פנחס אות יז), ובכף החיים (סימן קט"ז אות קכב), ומשמע בספר שמירת הגוף והנפש (עמוד תרלה) שאין שיעור לקוטר הנקב, ומספיק אפילו עובי מקדח, וכך המנהג. ועיין בשו"ת שבט הלוי (חלק ו סוף סימן קי"א), ובשו"ת שבט הקהתי (חלק ד סוף סימן שכה), שדנו מהו שיעור הנקב. ולא הזכירו חילוק בין ארץ ישראל למקומות אחרים.

ידוע שהסטיפלער זצ"ל והגר"ר ישראל יעקב פיישר זצ"ל היו מאוד מקפידים על זה ותולים צרות בסתימת חלון או דלת. הרב פיישר אמר שיכניסו צינור גז, כך שלא יסתם ויחזיק מעמד היטב. מספרים על ראשי ישיבה חשובה, שהגיעו לפני הגר"ח קנייבסקי שליט"א, מה יעשו שבתקופה האחרונה הבחורים מתבגרים ו'תקועים בשידוכים', וחוששים אולי 'המקום גורם'? השיב הגר"ח, האם סגרו דלת או חלון בבנין הישיבה? למרבה הפלא, האחראים ביררו ואכן סגרו דלת או חלון בבנין הישיבה, כאשר תיקנו ועשו חור, התחילו המבוגרים להשתדך בזה אחר זה!

אגב; יש נזהרים לא לגור בבית שהיה ריק מאדם במשך שבע שנים, מחשש שהוא הפך מקום משכן, לשדים ומזיקים. יש שמרוב פחד שלא ידבקו בו הכוחות הרעים, אין מזכירים את השם 'שד', אלא אומרים 'שין דלת'. ❖

מאיך, ידוע דעת הרמב"ם (פירוש המשניות עבודה זרה פרק ד') שכל עניני הכוכבים, והכישוף, וההשבעות, והמזלות הרוחניות, והשדים, והגדת העתידות, ומעונן, ומנחש, ושאלת המתים, הם דברים בטלים וכזבים. וכתב על זה הגר"א (בהגהותיו י"ד סי' קע"ט סק"ג) שהפילוסופיא הטעתו (הרחבת דברים במחלוקת הרמב"ם והרמב"ן בגיליון מספר 79).

מבואר בגמ' (ברכות ו.) ביחס לשדים: ואם היינו רואים אותם לא היינו יכולים לשרוד, שהם רבים מבני האדם, ומקיפים את כל אדם כמו ערוגה שסביב העץ, אלף מימינו, ועשרת אלפים משמאלו, וכשצפוף בשעת השיעור, זה בגלל השדים, וכן הבגדים של לומדי בית המדרש, משתפשים מהר, בגלל החיכוך שלהם, וגם גורמים לכאבי ברכיים של הלומדים. מצינו שדים שעושים מעשים טובים, שיש בהם כדי לזכות לעולם הבא. ולומדים ממתיתבא דרקיעא (גיטין דף סח).

תיאור השדים; בגמ' (חגיגה דף טז.), בשלשה דברים השדים דומים למלאכי השרת; 1. יש להם כנפים. 2. טסים מסוף העולם ועד סופו. 3. שומעים מאחורי הפרגוד מה שעתיד להיות. ובשלשה דומים לבני אדם; 1. אוכלים ושותים. 2. פרים ורבים. 3. מתים. עצם המושג של 'שדים' ו'רוחות'; יש אומרים שזה אותו דבר. ויש אומרים, 'שדים' הם בין אדם למלאך, 'רוחות' הן רוחות של המתים, שיצאו מהקברים (שתי הדעות הובאו באנציקלופדיה הלכתית רפואית ערך רפואה).

3. הלכות שדים

דינים רבים בגמ' ובשו"ע, שורשם במציאות הבלתי מעורערת של השדים: לא להיכנס לחורבה. חולה, חיה, חתן וכלה, צריכים שימור מפני קנאת השדים (ברכות דף נד:). ויש אומרים: אף אבל. ויש אומרים: אף תלמידי חכמים בלילה, שלא יהלך יחידי, כי השדים מתקנאים בו ביותר (רש"י), לא לדבר בבית הכסא, לא לשתות כוסות יין בזוגות, לא ללכת בין חמה לצל בשעה רביעית, לא לומר שלום לחבירו בלילה (אבל ביום אין השדים מצויים - רש"י). ביום רואים אם יש לו 'בבואה דבבואה' - ערוך לנר), שמא שד הוא ואסור להוציא שם שמים על השד, ובודאי לא להשתחוות שנראה כמשתחוה לשעירים (מגילה ג. סנהדרין מד.), גם בהלכות חציצה בטבילת נדה, מצינו דין שקשור לשדים, כמבואר במרדכי בשם ראבי"ה והאגור, ונפסק ברמ"א (שו"ע יורה דעה סימן קצח סעיף ו'), אשה שיש לה שערות קלועות ודבוקות זו בזו, הנעשות בלילה על ידי שד, וסכנה להסירם, אינו חוצץ.

4. האם צריך לחוש בזמננו לשדים!?

יש לדון בזמננו האם כל הדינים של השדים נוהגים גם כיום, ואולי בארץ ישראל שאני כי עמא דבר שבארץ ישראל לא מצוי שדים. והנה מבואר בגמ' (פסחים קיב:) שאביי גזר על השדים, שלא יעברו ביישוב לעולם. ובכל זאת פעמים נכנסים ליישוב לתפוס את סוסייהם שברחו לתוך העיר. צדיקי אמת תלמידי הבעל שם טוב גירשו את השדים (קובץ בית אהרן וישראל קמג עמוד קסג). ואמר הגרשז"א אורבאך זצ"ל (בהקדמה להליכות שלמה), מעת הריגת ה'גרף פוטוצקי' נחלש כח הסיטרא אחרא.

נחלקו הדעות לגבי זמננו האם יש לחוש לשדים, רוח רעה, וכשפים, יש אומרים שלא נשתנה מזמן חז"ל. ויש אומרים שבזמננו אין עוד שדים רוחות רעות וכשפים. ויש אומרים שבזמננו הם קיימים אך אינם מרובים כמו בזמן הגמרא, לפי אותם הדעות שיש בזמננו שדים, אף שאינם מצויים, צריך ליזהר במשנה תוקף בכל הדינים שהוזכרו בגמ'. (שלוש הדעות הובאו באנציקלופדיה הלכתית רפואית ח"ב עמוד 260).

לגבי המבואר בגמ' (פסחים קיא.) שלושה אין ממצעין ולא מתמצעין, ואלו הן: הכלב והדקל והאשה. מחדש בספר בן יהודע (פסחים קיא) שכל האיסור המפורש בגמ' לאשה לעבור בין שני גברים, או גבר בין שני נשים, זה רק כאשר מצויים שדים ומזיקים, שדרכם להזיק מי שעושה כן. אבל עתה נחלשה הסטרא אחרא ונתמעטו אלו גם כן, ורק לכתחילה טוב לחוש ליזהר בזה.

מסופר, על אשה שבאה לפני החזון איש זצ"ל, וטענה שקשה לה להיזהר לא לעבור בין שני אנשים. השיב לה החזון איש: "וכי בתוך האש היית נכנסת" (פאר הדור השמטות לחלק ד').

הרחבת דברים בדיני השדים, בספר הנפלא פלאות עדוותך להרב יוסף אריה ב"ר שלמה זלמן לורנץ, בעל 'משנת הגרע"א האיר יוסף', בני ברק תשס"ח סימן יא.

סיכום הגיליון:

5. דינים העולים

השדים דומים למלאכי השרת בשלשה דברים. 1. יש להם כנפים. 2. טסים מסוף העולם ועד סופו. 3. שומעים מאחורי הפרגוד מה שעתידי להיות. ודומים לבני אדם בשלשה דברים. 1. אוכלים ושותים. 2. פרים ורבים. 3. מתים. יש הרבה דינים מכת מציאות השדים, ועל האדם ליזהר בהם.

שדים ורוחות; יש אומרים שזה אותו דבר. ויש אומרים שדים הם בין אדם למלאך, רוחות הן רוחות של המתים שיצאו מהקברים.

שדים רוח רעה וכשפים – בזמננו יש אומרים שלא נשתנה מזמן חז"ל. ויש אומרים שבזמננו אין עוד שדים רוחות רעות וכשפים. ויש אומרים שבזמננו אינם מרובים כמו בזמן הגמרא.

אין לסגור דלת או חלון בקביעות מחמת סכנת השדים. מספיק להשאיר כמלא מקדח. אם סוגר באופן זמני מותר. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

הנושא לשבוע הבא;

שימוש ברפואות הגמ' – גיטין דף סח:

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

ניתן להשיג

חוברת

תמים תהיה

(גיליונות 124-126)

המחיר 2 שקל

לעילוי נשמת האשה
הצדקנית חנה רוזנברגר
ע"ה בת יבדלחט"א
הרה"ח רבי אברהם
אביש שליט"א
נלב"ע בדמי ימיה בז אב
תשע"ז ת.נ.צ.ב.ה.

